

keréknyomok

2009/NYÁR ORIENTALISZTIKAI ÉS BUDDHOLÓGIAI FOLYÓIRAT

Tartalom

TANULMÁNYOK

- Williams S. Waldron:
Buddhista modernitás
és a tudományok
(Körtvélyesi Tibor fordítása) 3
- Zsolnai László:
Buddhista közgazdaságtan 16
- Ruzsa Ferenc: Ismerte-e
a Mester a védákat? 24
- Kósa Gábor: Láthatatlan kezek
hófehér ruhában –
A manicheus ruházat
vallási hátteréről 39
- Nagy Márton: Kínai források
Csampáról a Tang-dinasztia
időszakában 53
- Kelényi Béla: A tibeti rituális maszkok 62
- Sárközi Ildikó: A sibék vallási
hagyománya – Isanju Mama alakja
Nara Elsi sámán
tudományának tükrében 75
- Bethlenfalvy Géza:
Csoma bódhiszattva? 90

INTERJÚ

- Megvilágosodás – „hiba a rendszerben”
Galambos Péterrel
Szegedi Mónika
készített interjút 97

RECENZIO, BIBLIOGRÁFIA

- Laszlo Zsolnai
and Knut Johannessen
Ims (ed.): Business within Limits –
Deep Ecology and Buddhist Economics
(Kovács Gábor) 116
- David R. Loy. A Buddhist History
of the West: Studies in Lack
(Técsi Éva Judit) 120
- A buddhizmus magyarországi
bibliográfiája
1. rész (Fődi Attila) 129
- SUMMARIES IN ENGLISH 135

E SZÁMUNK SZERZŐI

Recenzió, bibliográfia

Laszlo Zsolnai and Knut Johannessen Ims (editors): Business within Limits – Deep Ecology and Buddhist Economics

Peter Lang AG, International Academic Publishers, Bern, 2006. 324 oldal

Az *Üzlet határok között* című tanulmánykötet kísérletet tesz az üzleti élet korlátainak meghatározására, és ezzel párhuzamosan megoldási alternatívákat kínál egy fenntartható gazdaság megteremtéséhez. Ahogy azt a bevezető első mondata tükrözi, a könyv célja az Arne Naess norvég filozófus által kidolgozott mély ökológia és a schumacheri buddhista közgazdaságtan üzleti élettel kapcsolatos lehetőségeinek vizsgálata, hogy ezek segítségével humánusabb, ökológikusabb gazdasági szemlélet alakulhasson ki. A „*Frontiers of Business Ethics*” sorozat első könyvének szerkesztői a norvég Knut Johannessen Ims és a magyar Zsolnai László. Előbbi a bergeni Norwegian School of Economics and Business Administration kutató tanára, utóbbi a Budapesti Corvinus Egyetem Gazdaságtudományi Központjának igazgatója, egyetemi tanár. A szerzőpáros meggyőződése, hogy az említett két tényező – vagyis az ökológia és a buddhista szemléletből adódó etikus viselkedés – jelöli ki az üzleti tevékenységek határait.

A könyv tizenegy, egymással szorosan összefüggő tanulmányt tartalmaz, három fejezetben.

Ezek nem csupán egy bizonyos tárgy köré vannak csoportosítva, hanem könnyen felismerhető logikai láncot alkotnak, illetve egymásra épülnek. Így a könyv az alapoktól kiindulva biztosítja, hogy a közgazdaságtani témában kevésbé jártas olvasó is élvezettel olvassa, és képes legyen könnyen eligazodni a gondolatok között.

A könyv első része, *A mély ökológia és a buddhista perspektíva*, általános bevezető fejezet. Első tanulmánya a szerkesztőpáros munkája, és a kötethez kapcsolódva, előszóként szolgál. Zsolnai László és Knut Johannessen Ims a *Felszínes siker és mélységes kudarc* című írásukban megadják a kiindulási pontot: a jelenkori gazdasági rendszerrel kapcsolatos problémákhoz. Bemutatják a mély ökológia és a buddhista közgazdaságtan fogalmait, melyekkel a könyv során állandóan szembetalálja magát az olvasó. Ezután felvázolják a valódi megoldások felé vivő utat, ahol röviden összefoglalják, hogy mit tartalmaz a következő 300 oldal. Szisztematikus rendbe szedve bemutatják, hogy egyes szerzők tanulmányai milyen témakörhöz kapcsolódnak, és hogyan illeszkednek bele a könyv logikai szerkezetébe.

A bevezető fejezet másik tanulmánya, *A mohóság megfékezése és a fenntartható fejlődés elérése* Richard Welford, a University of Hong Kong professzorának munkája. A kapitalista életforma következményeként megjelenő leegyszerűsítő gondolkodás általános hibájának hangsúlyozása mellett szorgalmazza a gazdasági folyamatokat érintő spiritualitás központi szerepének fontosságát. Ezután tömören összefoglalja a buddhista közgazdaságtan alapvető jellemzőit, meghatározza fogalomkörét és az üzleti életben való használhatóságát. Hangsúlyozza a nemes nyolc-rétű ösvény *Helyes életviteléből* következő gazdasági tevékenységek fontosságát, kitekintést nyújt a buddhista közgazdaságtan természetfelfogásával kapcsolatban, s végül a fogyasztói társadalom buddhista kritikáját adja.

A könyv második fejezete „*Az üzlet határai*” címet kapta, amelyben öt tanulmány feszegeti, hogy a jelenkori, totális kapitalista üzleti szellem alkalmazhatósága hol ér véget.

A *Közgazdaságtan és kultúra* című tanulmány szerzőpárosának mindkét tagja, Stig Ingebrigsten és Ove Jakobsen is a norvég Bodø Graduate School of Business professzorai. Kiindulópontjuk a napjainkban egyre inkább terjedő „ökonómizmus”, vagyis a kulturális szektor gazdasági alapokra helyezéséből – a privatizációjukból – származó problémák köre. Írásukban a „kultúra” és a „közgazdaságtan” meghatározásaiból kiindulva, azokat külön-külön vizsgálva húzzák meg a két jelenség közötti határ vonalat, ezáltal meghatározva mindkettő speciális jellemzőit. Ugyanezt a módszert alkalmazzák az „ember” és a „fogyasztó” meghatározásokra, és a két jelenség egyértelmű elkülönítésére. Itt megjegyzendő, hogy a tanulmány kitűnő leírását adja a kultúra és a közgazdaságtan különböző értéksúlyozásának, és a két tárgykör eltérő nézőpontjaiból adódó különbségeinek. A szerzők a két szemlélet közötti ellentét feloldására az „összekötő aréná-

ban” lefolytatott együttműködést ajánlják, ahol az összes érintett érdekcsoport egy közös párbeszédén keresztül oldja meg a felmerülő problémákat, és különíti el egymástól a kultúra és a közgazdaságtan körébe tartozó feladatokat.

John Gowdy, az *Üzleti etika és a 'homo oeconomicus' halála* című tanulmány szerzője a new yorki Rensselaer Polytechnic Institute professzora. Írásában először az elméleti közgazdaságtan által megalkotott *homo oeconomicus* kezeltetésének történetével, az általa képviselt „etikai normák” bemutatásával, és ezen keresztül az ember(iség) karikatúrájával foglalkozik. Ezt követően ugyanennek a fogalomnak a tapasztalati közgazdaságtan általi cáfolatát mutatja be. Ezzel felhívja a figyelmet arra, hogy minden gyakorlati vizsgálat a *homo oeconomicus* nem-létezését támasztja alá. Végül, a tanulmány zárszavaként ezekre a tapasztalatokra építve javasolja és körvonalazza egy – a valós emberi magatartáson alapuló – új gazdasági etika kialakítását.

A következő írás Peter Daniels, az ausztrál Griffith University ökológiai közgazdaságtannal foglalkozó vezető tanárának írása, melynek címe *A társadalmi metabolizmus csökkentése*. Tanulmányának első része a Material Flow Analysis (MFA: anyagáram-elemzés) elnevezésű módszer fenntarthatósággal kapcsolatos jelentőségét hangsúlyozza. Ezek után bemutatja a buddhista közgazdaságtan alap gondolatait és azok történeti fejlődését. Az írás ezen részének gerincét egy értekes táblázat alkotja a neoklasszikus és a buddhista közgazdaságtan összehasonlításáról, melyben az eddigi külön forrásokban található, szétaprózott információt egy helyen foglalja össze. Később, az *Ökológiai modernizáció* című alfejezetben megfogalmazza, hogy tanulmányának legfőbb célja, hogy a buddhista alapelvek gyakorlatra történő átültetéséhez az MFA-t mint megfelelő eszközt használja fel. Ezt részletesen kifejtve a két tárgykört fokozatosan közelíti, majd a ta-

nulmány végére közös jellemzőik alapján fedésbe hozza egymással.

Nel Hofstra és Aloy Soppe, az *A természetet figyelembe vevő pénzügyi rendszer* című munka szerzői a rotterdami Erasmus University tanárai. Tanulmányuk kiindulási pontjaként bemutatják a mély ökológia és a buddhista közgazdaságtan alapvető jellemzőit és összefüggéseiket. Ezt követi az alapp probléma meghatározása. Ezek szerint jelenleg a természet és az élet önmagában vett értéke a közgazdaságtan pénzügyi folyamatainak tárgyköréből teljes mértékben kimarad. A probléma orvoslására a szerzőpáros a tanulmány bevezetőjében bemutatott két gondolatrendszer finánciális folyamatokba történő integrálását javasolja, és ebből határozott elméleti következtetéseket von le.

A második fejezet utolsó tanulmánya *A köztulajdon tisztelete*, amely a Budapesti Corvinus Egyetem tanárának, Boda Zsoltnak a munkája. Írásában a természet mint közjó kerül górcső alá, vagyis az ebből a metaforából kibomló értelmezéseket és felelősségi szinteket vizsgálja. Első pontként a globális természetet mint köztulajdon mutatja be, majd felhívja a figyelmet arra a folyamatra – amelyről a kötetben több helyen olvashattunk –, ahogyan a környezet a privatizáció során bekerül a piaczgazdaság rendszerébe. Ennek következményeit gyakorlati példákon keresztül a klíma, a biodiverzítás és a vízkészletek kérdéseivel kapcsolatban részletesen elemzi. Kiemeli a privatizáció hátulütőjét, felállítja a közjavakkal kapcsolatos etikai normákat, és kijelöli az üzleti irányelveket a köztulajdon tiszteletben tartására, vagyis annak a piaczgazdaság terjeszkedésétől történő megóvására.

A kötet harmadik – utolsó – fejezete négy tanulmányt tartalmaz, melyek mindegyike egy-egy gondolatkört feszeget a kötet alapp problémájának megoldására, új nézőpontok és gazdasági modellek létrehozásával kapcsolatban.

Az első, Julie Nelson, a bostoni Tufts University kutatójának írása, melynek címe *A függésben-létező cég: buddhista és feminista vizsgálat*. A tanulmány a *Milinda király kérdéseiben* található, híres kocsi-hasonlaltal kezdődik, és ezen a gondolatmeneten végig haladva vizsgálja azt, hogy egy cég lehet-e független ontológiai létező, vagy csupán viszonyrendszer tükröz-e, miközben szisztematikusan vizsgálja ennek a gondolatnak a történeti fejlődését. A buddhista módszert követve, a szerző górcső alá veszi a 'cég' értelmezésének két szélsőségét, vagyis megvizsgálja mint létező és mint nem-létező jelenséget. Mindkét lehetőség elemzése során arra a következtetésre jut, hogy a vállalatok leírásához a buddhista megközelítés áll a legközelebb, ezért ennek alkalmazását ajánlja a gazdasági élet résztvevői számára.

A következő tanulmány a szerkesztőpáros egyik tagja, Knut Johannessen Ims munkája, melynek címe *Tekintsd személyesnek*. Központi témája a személyes felelősség kérdése. Ennek keretében a szerző párhuzamot von a náci Németország történelméből ismert Adolf Eichmann által kivitelezett Endlösung tettei és három jelenkori amerikai nő a vészharangot megkongató, saját meggyőződésükből származó cselekedetei között. Előbbi a kollektív felelősségvállalás hibáira hívja fel a figyelmet, melyben a korrupció könnyedén elfedi az etikai normákat. Az utóbbi három esetben az derül ki, hogy az említett nők önálló megfontolásukból, személyes felelősségvállalásból adódóan próbálták meg saját vállalataik figyelmét felhívni az általuk elkövetett etikátlanságokra. A kétféle hozzáállás összehasonlítását a szerző egy jól áttekinthető táblázatban foglalja össze, majd annak tartalmát részletesen kifejti a tanulmány további részében.

Michael Bell az Inukshuk Management Consultants nevű tanácsadó cég alapítója és igazgatója. Tanulmányának, *A szellem ökológiája*

felé című írásnak az első része saját szellemi fejlődésének ismertetését tartalmazza. Egy olyan folyamatot ír le, amely által a továbbiakban megújult módon vesz részt egy szervezet életében. Célja, hogy felhívja a figyelmet, hogy az egyik fő vezérlő elv az egyén és ezen keresztül a szervezet szellemi fejlődésének megvalósítása, és mindkét esetben a szellemi élet kiteljesítése. A szellem ökológiája annak tudománya, ahogy a belső lényeggel rendelkező szervezetek egymáshoz kapcsolódnak, és alkotnak újabb belső lényeggel rendelkező egységeket. A szerző mindezt a régi tanításokra alapozva próbálja meg a jelenkori szervezetek működési mechanizmusaira vonatkozóan alkalmazni.

A kötet záró tanulmánya, az *Etikus üzlet* a szerkesztőpáros másik tagja, Zsolnai László nevéhez fűződik. A szerző a német Hans Jonas nevű filozófus elméletét használja alapként. Eszerint minden tevékenységhez három felelősségi terület kapcsolható. Ebből a gondolatból kiindulva elmondható, hogy a gazdasági tevékenységek hatnak a természeti környezet rendszerére, a társadalomra és a jövő generációk életkörülményeire. Ebből adódik a három felelősségi

szintre vonatkozó etikus magatartás jogos elvárása. A tanulmány gyakorlati hasznát az ezt követő számítási modellek adják, melyek felhasználásával ezt a három felelősségi szintet vizsgálva eldönthető, hogy egy adott feltételek mellett működő gazdasági tevékenység etikusnak minősül-e. A tanulmány végső következtetése, amely lehetne akár az egész kötet mottója is, hogy az etikus gazdálkodás és az etikus üzlet nem egy megengedhető luxus, hanem a túlélés alapvető szükséglete.

A kötet tartalmazza az összes résztvevő rövid szakmai életrajzát, kutatási területeit és eddig megjelent publikációit, valamint a betűrendes tárgymutatót.

A könyv még napjainkban is hiánypótló, és egyedülállónak mondható a mély ökológia és a buddhista közgazdaságtan témakörében. Bár mostanában egyre szaporodnak az angol nyelvű publikációk, még mindig elmondható, hogy a *Business within Limits* egyike azon műveknek, amelyek melegen ajánlottak a témában tájékozódni kívánó olvasók számára.

Kovács Gábor